

DEIXAR DE PENSAR: LA BANALITAT DEL MAL PENSAR EL CONFLICTE AMB HANNAH ARENDT

Manuel Temprado Estraña

Institut Bisbe Sivilla (Calella)

1. EL JUDICI D'ADOLF EICHMANN

L'11 d'abril de 1961 comença el judici a Jerusalem, capital del nou i jove estat modern d'Israel, contra Adolf Eichmann, responsable de la logística que feia arribar els trens als camps d'extermini en el marc del que es va anomenar, eufemísticament, *Solució Final* per part del règim nazi: l'extermini planificat, sistemàtic i organitzat de les comunitats jueves i altres col·lectius (gitanos, homosexuals, etc) a Europa durant la II Guerra Mundial (1941-1945).

Hannah Arendt hi assisteix en qualitat d'enviada especial de la revista americana *New Yorker*. El públic que esperava uns articles de caire periodístic i més aviat descriptius es troba amb les dissertacions d'una pensadora jueva alemanya amb voluntat d'analitzar la mateixa arrel del problema: com fou possible que un país com Alemanya, en el cim del seu desenvolupament intel·lectual, acabés cometent les terribles atrocitats que havia perpetrat al llarg de la II Guerra Mundial?

Arendt en qualitat d'espectadora privilegiada contempla el desenvolupament d'Eichmann al judici, la seva personalitat és la d'un buròcrata més aviat gris, de poques llums i sense cap iniciativa personal que es reconeix a sí mateix com a incapaç de cometre cap crim i gens propens a tolerar cap episodi de violència directa, tant és així, que confessa que era freqüent que l'acompanyés una petita petaca amb alcohol del que en feia ús quan s'havia d'afrontar a algun episodi incòmode.

Arendt, que s'esperava trobar un criminal desprietat sense cap mena d'empatia per les seves víctimes, es troba davant d'un personatge pusil·lànim i sense esma, poc propens a cometre cap dels crims pels que se l'acusava: dirigir els trens des de l'Alemanya ocupada als camps de concentració amb precisió mil·limètrica i dissenyar una estructura ferroviària capaç de

conduir a la mort a milions de persones. Com una personalitat de baixa prestància com la d'Eichmann havia estat capaç de planificar i organitzar l'assassinat sistemàtic de milions de persones als camps d'extermini?

2. LA CONDICIÓN HUMANA

Arendt ressegueix tota una tradició clàssica que ha qüestionat i volgut respondre de manera positiva la pregunta sobre què és el que defineix a l'ésser humà. Plató, després d'un recorregut *lògic* va atrevir-se a donar una primera resposta "l'ésser humà és l'ésser bípede sense plomes", definició que casa a la perfecció amb l'aristotèlica: "l'ésser humà és un ésser dotat de *lógos*". Definicions, ambdues, d'ésser humà que es fonamenten en les activitats que li són pròpies, l'exercici del *lógos*, de l'activitat racional i reflexiva del que fa gal·la, en principi, única i exclusivament l'ésser humà.

Arendt desenvoluparà aquesta idea platònic-aristotèlica que el que fa pròpiament humà a l'ésser humà és el desenvolupament de les activitats que li són pròpies fins a arribar al punt que la resposta a què és l'ésser humà ha de passar per la resposta a què fa l'ésser humà, quines són les activitats que li són pròpies, més enllà de l'exercici del *lógos*. Arendt s'endinsa en l'estudi de la pròpia constitució de l'ésser humà, en la seva *condició* humana.

L'activitat més bàsica que la nostra pròpia naturalesa ens encomana és mantenir-nos amb vida. El manteniment de la nostra vida va lligada a la necessitat de supervivència, també present en qualsevol altre animal, com per exemple, buscar aliment. Ara bé, en el cas de l'ésser humà, resoldre aquesta necessitat vital dóna peu a desenvolupar la primera de les tres activitats pròpiament humanes, la Feina. El desenvolupament

de l'activitat humana de la Feina és la que crea i imprimeix la nostra primera constitució humana, la vida.

Però un cop garantida la nostra supervivència, la nostra vida, mitjançant l'activitat humana de la Feina, l'ésser humà que ha après a servir-se i controlar el medi natural que l'envolta, en pren consciència i s'hi distancia oportunament per transformar el propi medi natural del que s'havia servit per sobreviure. L'ésser humà és capaç mitjançant l'activitat humana del Treball de crear i construir un Món que li és propi, d'aquesta manera no som éssers ja purament naturals, ans al contrari transformem i modifiquem la natura que ens envolta i creem el nostre Món, donant peu a la segona de les constitucions humanes, la Mundanitat.

Mitjançant l'activitat humana del Treball creem i construïm la nostra pròpia Mundanitat i és aquesta forma d'estar en el món la que ens proporciona una identitat. No som éssers passius, sinó que ens descobrim com a éssers actius. Mitjançant l'activitat humana de l'Acció ens descobrim i ens manifestem als altres éssers humans. Dirà Arendt que és l'activitat superior a la que pot aspirar qualsevol ésser humà perquè és l'activitat mitjançant la qual decidim què volem fer, però per això mateix qui volem ser. L'exercici d'aquesta darrera i superior activitat humana, l'Acció, estableix la constitució humana de la Pluralitat.

És l'Acció, l'activitat humana per la qual s'acaba definint l'ésser humà i l'única activitat que s'obre a la condició humana d'interacció amb els altres. El Món que ha construït l'ésser humà es descobreix com a plural i és en aquesta Pluralitat on l'ésser d'acció, que és l'ésser humà, ha de construir la seva pròpia identitat, ha de construir la seva pròpia essència. L'ésser humà ha de definir-se a sí mateix mitjançant l'exercici de les seves pròpies accions enmig d'un Món Plural d'éssers d'accions.

És precisament aquest Món Plural d'éssers d'accions el que Arendt defineix com a àmbit de la *política*. La vida en comú, la política, no és sinó la suma de les accions amb què els éssers humans apareixem i ens mostrem al món. Són aquestes accions les que tenen repercussió i van construïnt de manera exponencial el món comú compartit.

Per tant, les accions humanes tenen clares repercussions en els altres éssers d'acció i en la Pluralitat compartida. Del fet que l'acció humana tingui conseqüències s'ha de seguir l'exigència que Arendt fa sobre la responsabilitat de les mateixes. La responsabilitat és el preu de la llibertat de les accions humanes.

Si som en la mesura que fem, si la definició de la nostra identitat passa per la suma de les nostres accions en el Món, Eichmann no en resultava massa ben parat. La imatge del perpetrador del cúmul d'accions que van fer possible la logística de l'Holocaust resultava totalment negativa i clarament responsable de les pitjors de les atrocitats possibles. Eichmann, amb les seves accions, havia construït el Món que havia fet possible la barbàrie més inimaginable contra tota la humanitat.

Les seves accions contra els jueus i la humanitat el definien, clarament era culpable segons l'anàlisi efectuat per Hannah Arendt. Aquesta era la conclusió que els lectors esperaven i, de fet, també la pròpia direcció de la revista. Necessàriament Eichmann havia de ser culpable de crims contra la humanitat si havia conduït a la mort a milions de persones!

3. LA BANALITAT DEL MAL

Però, a parer d'Arendt, si ens definim per la nostra Acció, el seu resultat -les accions particulars- no poden ser producte única i exclusivament de seguir els principis convencionals que imposa la societat, fer-ho és sinònim de perdre l'essència del que ens fa específicament humans, la capacitat racional de reflexió. Seguir les normes sense reflexionar-les converteix a l'ésser humà en algú superflu, que abandona el pensament propi i abandonar la reflexió connatural a l'ésser humà és abandonar la pròpia humanitat, la pròpia essència humana.

Aquesta era la gran fita dels règims totalitaris, com el nazi, fer possible l'inimaginable, aconseguir un règim que fos capaç de anorrear de tal manera la pròpia capacitat humana de reflexió que ens defineix i desenvolupa una *no-humanitat* que definís un *no-humà*: aquell ésser que es caracteritza per suspendre l'activitat que li és pròpia a l'ésser humà. El règim nazi va aconseguir produir éssers d'acció no reflexius i per tant irracionals. Aquesta era la gran tragèdia del nazisme i el gran crim perpetrat per tots i cadascun de les persones que hi van participar, entre elles, Eichmann.

Eichmann, com la resta d'alemanys fidels al règim, va abandonar la seva pròpia humanitat quan es va deixar de preguntar sobre la justificació racional d'enviar a milions de persones a camps de concentració per *solucionar finalment* el "problema" de la seva existència. Eichmann va deixar de ser humà quan va obviar la distància entre el seu pensament i la seva voluntat. Quan va fer desaparèixer el seu diàleg interior, quan va nihilitzar la veu de la seva consciència moral: havia aconseguit deixar de pensar i s'havia deixat endur per un

ramat irreflexiu i irracional. Eichmann era capaç d'aguantar la seva pròpia mirada en el mirall? N'estava orgullós de la manera que ho va fer? Li agradava ser la persona en què s'havia convertit?

Guardava Eichmann cap remordiment? Arendt dirà que no, en el moment en que es deixa de pensar, el remordiment com a conseqüència moral del mal efectuat deixa d'aparèixer, és el moment de l'aparició d'una condició encara més cruel: la banalitat del mal.

Eichmann podia ser culpable dels crims més atroços, però realment segons el judici d'Arendt, era plenament conscient del que havia ocasionat? Dels milions de vides truncades, famílies trencades i del sofriment ocasionat? El cert era que al llarg del judici repetia i es mostrava convençut en la seva innocència justificant-se que ell només es va limitar a obeir ordres directes dels seus superiors, totes elles legals segons l'ordenament jurídic del III Reich. Realment era possible que Eichmann es cregués a si mateix innocent?

El 31 de març de 1962 va ser condemnat a ser penjat a la forca per crims contra la humanitat i els jueus. Segons

l'anàlisi de Hannah Arendt, Eichmann no resultava culpable intencionadament de conduir milions de persones a una mort gairebé segura. Arendt va ser durament criticada i injustament compresa. Eichmann era culpable d'un crim intel·lectual: abandonar la pròpia naturalesa que ens defineix com a éssers humans, la nostra capacitat de reflexió. Eichmann mereixia la pena imposada per haver abandonat l'obligació que com a ésser humà tenia de pensar les conseqüències de les seves Acció en el Món. En fer-ho havia contribuït a crear el Món de barbàrie i destrucció que es va manifestar durant la II Guerra Mundial, el terme jueu *Shoah* o romaní *Porrajmos* ho expressen a la perfecció.

BIBLIOGRAFIA

ARENDR, H. (2015) *Eichmann en Jerusalem* (Ribalta, C.; trad.) Barcelona: De Bolsillo, 445 pàg. (Colección Ensayo Historia).

ARENDR, H. (2021) *La condició humana* (Farrés Juste, O.: trad.), Barcelona: Grup 62, 368 pàg (Col·lecció La Butxaca).

ARENDR, H. (2006) *Los orígenes del totalitarismo* (Solana Díez, G.: trad.) Madrid: Alianza Editorial, 696 pàg (Colección Alianza Ensayo).

Imatge Adolf Eichmann